

EĞİTİM yayınevi

Dünya Dilleri ve Edebiyatları

Alanında Uluslararası Araştırmalar - II

International Studies in the Field of World Languages and Literatures

Editör: **Doç. Dr. Fatime Gül Koçsoy**

Editör:
Doç. Dr. Fatime Gül Koçsoy

Dünya Dilleri ve Edebiyatları

International Studies in the Field of World Languages and Literatures

Alanında Uluslararası Araştırmalar II

EĞİTİM
yayınevi

DÜNYA DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ALANINDA ULUSLARARASI ARAŞTIRMALAR-II
International Studies in the Field of World Languages and Literatures

Editör: Doç. Dr. Fatime Gül Koçsoy

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)
Genel Yayın Koordinatörü: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)
Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam
Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Yayıncı Sertifika No: 76780

ISBN: 978-625-385-002-9
1. Baskı, Aralık 2024

Baskı Cilt: Repro Bir Matbaacılık
İvedik OSB Matbaacılar Sitesi 1514 Cad. No: 23-25 Yenimahalle/Ankara
Matbaa Sertifika No: 47381

Kütüphane Kimlik Kartı

DÜNYA DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ALANINDA ULUSLARARASI ARAŞTIRMALAR-II
International Studies in the Field of World Languages and Literatures

Editör: Doç. Dr. Fatime Gül Koçsoy
IV+146 s., 135x215 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-385-002-9

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mekanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM
yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah. Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42, 0 332 502 50 42
bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc.
P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America
americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye
+90 332 499 90 00
bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr
+90 537 512 43 00
bilgi@kitapmatik.com.tr

kitapmatik
internetteki kitapçınız

İÇİNDEKİLER

POSTKOLONYAL EDEBİYATTA KADIN BEDENİNİN TEMSİLİ: *DANS LE JARDIN DE L'OGRE* ÖRNEĞİ 1
Cansu Avcı

RUS ATASÖZLERİNDE TÜRKÇE KÖKENLİ KELİMELER 23
Renata Aktaş

TÜRKLERİN ARAP DİLİ VE EDEBİYATINA KATKILARI: KÜLTÜREL, DİLSEL VE EDEBİ ETKİLEŞİMLER 49
Mustafa Almawas, Mahir Dirier

(UN)BREAKABLE MANACLES OF PHALLOCENTRIC INDOCTRINATION IN *THE DAUGHTERS OF THE LATE COLONEL* 69
Muhammed Metin Çameli

STANISLAVSKIAN INCARNATION IN THE TURKISH REINTERPRETATION OF LORCA'S *THE HOUSE OF BERNARDA ALBA* 81
Burak Urucu

THE PEN AND THE SWORD: IRISH LITERATURE IN THE SHADOW OF ENGLISH EXPLOITATION 101
Duygu Koroncu Özbilen

RUS ATASÖZLERİNDE TÜRKÇE KÖKENLİ KELİMELER[1]

Renata Aktaş[2]

GİRİŞ

Dil, insanlık tarihinin sürekliliğini ve birikimini sağlayan temel bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Dilin yardımı olmadan, yerel ya da evrensel dünya hakkındaki düşüncelerimiz soyut ve ifade edilemez bir hale gelir. Dolayısıyla dil, düşünceleri somutlaştıran ve paylaşılabilir hale getiren bir araç olarak tanımlanmaktadır (Zelenev, 2012: 56). Ayrıca dil, sadece insanın gerçek dünyasını, onun gündelik hayatının gerçek şartlarını değil; aynı zamanda milletin toplumsal bilincini, hayat tarzını, geleneklerini, adetlerini, ahlakını, değerler sistemini, dünyaya karşı tutumunu ve algısını da yansıtmaktadır (Ter-Minasova, 2000:14). Bu nedenle, bir dilin söz varlığından bahsedildiğinde, yalnızca o dile ait kelimeler değil, aynı zamanda deyimler, kalıp ifadeler, atasözleri, terimler ve çeşitli anlatım şekillerinin olduğunu vurgulayan D. Aksan'a (Aksan, 2021: 15) katılmamak mümkün değildir. Çünkü hem kültürü etkileyen hem de kültürden etkilenen dil ögeleri bulunmaktadır. Bu tür kalıplaşmış dil birimleri, insanların kültürel hafızasının korunduğu atasözleridir.

'Atasözleri, bir kavramı, bir düşünceyi, bir olay ya da olguyu sözle anlatmak ve daha etkili, daha inandırıcı kılmak için başvurulan anlatım yollarından biridir' (Özdemir, 2001: 5). Aksan'a göre bir dilin söz varlığında yer alan atasözleri, bir toplumun bilgi birikimini, deyimlerini, dünya anlayışını ve

1 Bu çalışma Dr. Öğr. Üyesi Arif Yıldırım danışmanlığında Aralık 2020 tarihinde tamamladığımız 'Rus Dil Algısında Türk İmgesi' başlıklı doktora tezinin bir bölümünün esas alınarak hazırlanmıştır (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, Türkiye, 2020).

2 Öğr. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCİD: 0000-0002-7867-5054, renataaktas@akdeniz.edu.tr.

ifade yeteneğini yansıtan, nesiller boyunca aktarılabilen özlü sözlerdir (Aksan, 2021: 41). Soykut'a göre atasözleri insanların yüzyıllar boyunca edindiği tecrübeleri ve gözlemleri yansıtan, bu tecrübeleri özlü ve kalıplaşmış ifadelerle sınıflandırarak sonraki nesillere aktaran önemli kültürel unsurlardır. Bu nedenle atasözleri, kültürel değerlerin korunması, paylaşılması ve kuşaktan kuşağa aktarılması sürecinde insanlık yaşamına anlamlı katkılar sunar (Soykut: 1974: 34). Dolayısıyla atasözleri, halklar ve kültürler arasındaki etkileşimin kilit yönlerini yakalayarak uluslararası ilişkilerin bir tür "aynası" olarak işlev görür.

Halk bilgeliği, tarihsel deneyim ve kültürel temasların prizması aracılığıyla, halklar arasındaki ticari, askeri, diplomatik ve göç etkileşimlerinin izlerini içerirler. Ancak bu süreçler toplumun diyalektik gelişiminde yeni bir olgu temsil etmemektedir. Stepanov, en uzun kültürel hafızanın deyimsel ifadelerde korunduğunu, çünkü bu birimlerin konuşma alanındaki işleyişin bir sonucu olarak ortaya çıktığını ve konuşanlar tarafından canlı ve iyi anlaşılan senaryoların emsal isimler, ifadeler, metinler ürettiğini savunuyor (Stepanov, 2016: 111). Sovyet Rus yazarı M. Gorki, atasözleri 'sözün sadeliğinde en büyük bilgelik, atasözleri ve halk türküleri her zaman kısadır, ama içerdiği anlamlar ve duygular kitaplara sığmaz' şeklinde açıklamıştır (Gorki, 1955: 520).

Çağdaş Rus deyim bilimci V. Mokienko, atasözlerini halk kültürünün ve dilinin önemli bir unsuru, 'yüzyıllardır yontulmuş ve nesilden nesile ağızdan ağıza aktarılan deneyimin yansıtıldığı halk sanatının incileri' olarak değerlendirmektedir. Mokienko, çalışmalarında sıkça, atasözlerinin bir milletin ulusal özelliklerini, geleneklerini, dünya görüşünü ve kültürel yapısını nasıl yansıttığına dikkat çeker. Mokienko'ya göre atasözleri, yüzyıllar boyunca birikmiş halk bilgeliğinin ve tecrübenin koruyucuların kollektif deneyimin olduğunu vurgular. Aynı zamanda, atasözleri özgülüklerini koruyarak konuşma klişesi niteliği kazanan kalıplaşmış yapılar olduğunu

belirtir (Mokienko ve Nikitina, 2010: 4). Ayrıca, atasözlerinin zamanla nasıl değiştiğini, yeni koşullara nasıl uyum sağladığını ve anlamlarını koruyarak ya da dönüşerek bir kültürden diğerine nasıl aktarıldığını incelemektedir.

YÖNTEM

Bu çalışmada, Türkçe ödünçlemeleri içeren Rus atasözleri tespit edilip bu atasözleri anlamsal olarak sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Atasözlerinin söz varlığı açısından incelenmesinde, ağırlıklı olarak Türkçe kökenli kelimeler içeren örnekler üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda, sözcüklerin etimolojik kökenleri ve güncel Rusça içerisindeki anlamsal gelişimleri detaylı bir şekilde irdelenmiştir. Toplamda iki yüzden fazla atasözü incelenmiştir. Çalışmada yer alan atasözlerinin büyük kısmı P. Jukov'un 'Rus Atasözleri Sözlüğü' (1999), V. Mokiyenko ve T. Nikitina'nın 'Rus Atasözleri Büyük Sözlüğü'den (2007) tespit edilmiştir. Ayrıca Ş. H. Akalın tarafından hazırlanan 'Türk Dili Sözlüğü' (2011), B. T. Aksu, Ş. H. Akalın ve R. Toparlı'nın 'Türk Atasözleri Sözlüğü' (2022) sözlüklerinden de faydalanılmıştır.

TARTIŞMA

Türk dillerinin Rus dili üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. 'Uzun zaman aynı coğrafyada yaşayan Türk ve Rus milletleri; bu iki milletin sosyal yaşamdaki etkileşimlerinden dolayı Rusçaya Türkçeden ev eşyaları, iş gereçleri, giyim, yiyecek, içecek, kumaş, yapılar ve coğrafi vb. alanlardaki kelimeler geçmiştir' (Aktaş, 2020: 277). Rusçada yabancı alıntıların büyük bir kısmı Türkizm olarak adlandırılan Türkçe kökenli kelimelerden oluşmaktadır. Oreşkina'ya göre Türkizm, Rus dilinin farklı tarihsel dönemlerde yeni kavramları ifade etmek için Türk dillerinden veya onların aracılığı ile ödünç aldığı kelimeleri veya ifadeleridir (Oreşkina, 2022: 67). Bununla birlikte Türkçe aracığıyla Rusçaya girmiş Arapça ve Farsça kökenli kelimeler de (*хозяин, диван, халва* vb.) Türkizm olarak adlandırılmaktadır.

Kökleri uzak geçmişe dayanan Türk-Rus dil ilişkileri, birkaç yüzyılı kapsayan siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel etkileşimleriyle, çatışmadan karşılıklı anlayışa ve kültürel alışverişe kadar uzanan çok yönlü bir yapıya sahiptir. Bu ilişkiler, bir yandan Türkiye ve Türklerin algısı (düşman imajı, düşmanın gücüne duyulan saygı) yansıtılırken, diğer yandan tarihi olayların toplumsal bilinç üzerindeki etkilerini (kültürel ödünçlemeler) ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Rusçada sadece Türkçe kökenli kelimelerin değil, aynı zamanda Türkçe kelimeler içeren Rus atasözlerinin de bulunması, bu çeşitli kültürel ve dilsel etkileşimin yüzyıllar boyunca devam ettiğini göstermektedir.

Rus atasözlerinde yer alan Türkizmler, Slav halklarının Türklerle uzun süreli tarihsel, kültürel ve dilsel etkileşimlerinin bir sonucu olarak kullanılmaktadır. Bu ödünç kelimeler, Rus atasözlerini zenginleştirerek onlara anlam derinliği ve kültürel bir renk katmış, yaşamın ve toplumsal etkileşimlerin belirli yönlerini yansıtmıştır. Bu bağlamda, Stepanov'un dediği gibi Rus atasözlerindeki Türkizmlerin başlıca kullanılması değişimlere uğramayan nesneyi adlandırmak için sözcüğün alıntı ile değiştirilmesi; gündelik hayatta ev eşyalarının, malzemelerin, ayakkabı türlerinin, süs eşyalarının, yeni tarz malların vb. yeni nesnelerle birlikte yeni sözcüklerin girmesi; devlet yapısında ve kamusal yaşamda, yeni ilişkilerin ve katılımların olmasıyla birlikte başka milletlerde daha önce var olan sözcüklerin girmesidir farklı faktörlere bağlıdır (Stepanov, 2016: 114).

Analiz sonucunda, Türkizm içeren Rus atasözlerinin ahlaki ve kültürel değerleri, insan deneyimini, insanların günlük yaşam, ekonomi, sosyal düzen ve kişilerarası ilişkiler hakkındaki yerleşik görüşlerini yansıttığı tespit edilmiştir. Buna göre, Türk kökenli sözcükleri alfabetik sırayla veriyoruz:

Rusçada olduğu gibi Türkçede de **elmas (алмаз)**: 1. Yerin derinliklerinde bulunan, billurlaşmış arı karbon. 2. Mücevher olarak kullanılan, saydam, değerli taş (TS: 790).

M. Fasmer'e göre (Fasmer I: 71) 'elmas' kelimesi Rus gezgin Afanasiy Nikitin'in (15. yy.) notlarında kullanılmıştır. 16-17. yy. Rusçada *almaznik* (*алмазник), almazçik (алмазчик)* gibi modellere rastlanmaktadır. "Olağanüstü sertlikle karakterize edilen şeffaf bir değerli taş" anlamında 'elmas', Ukraynaca, Belarusça ve Bulgarca'da kullanılır. Sırpça, Hırvatça, Çekçe, Lehçe gibi diğer Slav dillerinde *elmas* 'diamante' olarak adlandırılır (Buribayeva, 2012: 66). Arapça kökenli *elmas* sözcüğü, Rusçaya Türkçeden geçmiştir.

Elmas imgeli atasözleri Rus içsel değere saygı, zorluklara karşı dayanıklılık gibi zihniyetin temel özelliklerini yansıtır. Ayrıca değerli ve nadir bir sembol olarak elmas, güzellik, önem ve benzersizlik, istisnai niteliklerle olan ilişkisi nedeniyle Rus kültürüne uyum sağlamaktadır.

Алмаз алмазом гранится, плут плутом губится (Elmas elması yontar, saban sabanı mahveder). Aslında *Elmas, elması keser; haydut, haydutu mahveder* atasözü, insanın dengi aracılığıyla kendini ya geliştirir ya da yok eder anafikrini ifade eder.

Дороже алмаза свои два глаза (İki gözüm elmastan daha değerlidir). Sağlığa özen göstermemiz gerektiğini, hiçbir zenginlik, sağlığın ve dünyayı kendi gözlerimizle görebilmemizin değeriyle kıyaslanamaz.

*Свой глаз, что твой алмаз (*Senin elmasın, benim de gözüm). İnsanın kendi gözü, tıpkı bir elmas gibi, eşsiz ve yeri doldurulamaz bir değere sahiptir.

Свой глаз – алмаз, чужой глаз – стекло (Kendi gözün elmas, elin gözü cam gibidir). Kişinin kendi görüşü, kişisel deneyimi bir elmas gibi en doğru ve değerli olarak algılanırken, bir başkasının görüşü veya gözlemi basit bir cam gibi daha az güvenilir olabilir.

Алмаз и в грязи виден (Elmas çamurun içinde de görünür/ Elmas çamura düşse de yine elmastır). İnsanın gerçek nitelikleri, dış koşullardan veya çevreden bağımsız olarak ortaya çıkar.

‘Altın’ (алтын) kelimesinin ilk kullanımı 14. yüzyılda Rus yıllıklarında rastlanmaktadır. Rusçada altın *(алтын)* – “eskiden 3 kuruş değerinde para” (Ojegov, 1989: 30). Rusçaya Eski Türkçeden geçmiştir. V. Dal’in sözlüğünde 1) altın; 2) altı rakamı olarak iki anlamı bulunmaktadır. Şıpova’ya göre, bazıları (Bogoroditsky) ‘altın’ kelimesinin Rusçaya Tatarca *altı* kelimesinden, diğerleri (Radlof) ise Türkçe *altın* kelimesinden ödünç alındığına belirmektedir (Şıpova,1976: 31). Mokienko, altın kelimesinin parasal olarak Avrupalılaşmanın öncüllerinden biri olduğunu belirtmektedır. Altn kelimesi Tatar dilinden ödünç alınmıştır ve Rusya’da eski (1375’ten beri) bir geçmişe sahiptir (Mokienko, 2022: 123). Rusçadaki *altın, ambar, arşın, bazar, bakaleya, balagan, barış, denga, karavan, labaz, magarıç* gibi Türk-Tatar kelimeleri Altın Ordu’nun Rusya’nın ticaret alanındaki etkisini göstermektedir (Kamalov, 2016: 245).

‘Altın’ kelimesi geçen Rus atasözleri tutumlu olmayı ama cimri olmamayı, paraya değer vermeyi ama onu listenin başına koymamak, ahlaki davranışları ve gereğinden fazla harcama yapmama gibi ticari hayatı öğütler. Harcamalar için bir bütçe planlamanın önemini vurgular ve paranın hem hayatta yardımcı olabileceğini hem de akıllıca davranılmazsa sorun yaratabileceğini hatırlatır.

Каков Мартын, таков у него и алтын (Martin[3] nasılsa, altını da öyledir). Bir kişinin konumu veya durumu, maddi refahı da dahil olmak üzere; kişisel nitelikleri, karakteri veya davranışlarıyla doğrudan ilişkilidir.

Добр Мартын, коли есть алтын (Altını varsa, Martin merttir). İnsanlar, başkalarını genellikle içsel niteliklerinden ziyade zenginliklerine veya maddi durumuna göre yargılarlar.

Потерял Мартын отцов алтын (Martin pederinin altınını kaybetmiş). Bir kişi, kendisine miras kalan değerli bir şeyi dikkatsizlik, ihmal veya suistimal sonucu kaybedebilir.

3 Martın – eski Rus erkek ismidir. Martin erkek isminin Ortodoks hâlidir.

Алтын Мартыну — ни сапог подшить, ни скоба подковать (Martin, altınla ne tamir edebilir ne de bir şeyi takabilir). Bazı durumlarda altın veya pahalı eşyalardan ziyade belirli beceriler ve bilgiler gereklidir.

Лучше понести на гривну убытку, нежели на алтын стыда (Bir Grivna[4] zarara uğramak, bir altın utançtan daha iyidir). Bu atasözü, onur ve haysiyetin önemini vurgulamakta ve bunları maddi kayıpların üzerinde tutmaktadır. Bir kişinin onurunun paradan daha değerli olduğuna dair yaygın inancı yansıtır.

Дорогой камешек в три деньги, цепочка в алтын — старому на ворот да спущу его на воду (Yaşlı adamın yakasında üç paralık değerli üç taş ve altın bir zincir var, yaşlı adamı suya atacağım.). Bu atasözü, pahalı bir görünümün veya yüksek maliyetin her zaman bir ürünün gerçek değerine karşılık gelmediğini vurgulamaktadır.

Пить бы на полтину, да нет ни алтына (Elli altınlık içmek istersin halbuki tek altın bile yok). Arzular genellikle kabiliyetleri aşar, ancak gerçekliği kabul etmek ve haksız isteklerden kaçınmak önemlidir.

Не жалей алтына: отдашь полтину[5] (Bir altını esirgersen, daha sonra elli altın vermek zorunda kalırsın). Aşırı cimrilik nedeniyle daha sonra ağır kayıplara uğramaktansa şimdi biraz harcamak daha iyidir.

Торгу на три алтына, а долгу на пять (Üç altın karşılığında ticaret, beş altın karşılığında borç.). Atasözü, gösteriş için yaşayan ve refahları hakkında yanlış bir izlenim veren insanları eleştirir.

Алтыном воюют, без алтына горюют (Altınla savaşırlar, altınsız kederlenirler). Para hem hedefler için bir araç hem de bir endişe kaynağıdır.

Пожалел алтына — рублем прост будешь (*т. е. после*) (Bir altına kıyamazsan daha sonra bir rubleyi

4 Grivna – Ukrayna'nın para birimidir.
5 Grivna – Ukrayna'nın para birimidir.

verirsin). Fazla tasarruf veya küçük bir miktar parayla yatırım yapma isteksizliği, gelecekte çok daha büyük maliyetlere veya kayıplara yol açabilir.

Кому полтина, а кому и ни алтына (Bazılarına poltina, bazılarına ise bir altın bile yok). Atasözü, farklı insanların farklı koşullara ve fırsatlara sahip olduğunu vurgulamaktadır. Birilerinin hak ettiğinden fazlasını aldığı ve birilerine hiçbir şey bırakılmadığı bir rastgelelik veya adaletsizlik iması.

Не пожалеть за рубль алтына; не придет рубль, так придет полтина (Bir rubleye tam altını esirgemezsen; bir ruble gelmezse elli ruble gelir). Bu atasözü kısmi başarıları bile takdir etmeyi ve olası kazançlar için kaynak yatırımı yapmaktan korkmamayı öğretir. Yani, bazen sonuçlar beklendiği gibi olmasa bile, daha fazlasını elde etmek için biraz risk almaya değer.

На алтын товару, а на рубль раструски (Bir altınlık mal, masrafı ise bir rubledir). Malın maliyeti ucuz (bir altın), ancak ekstra harcamalar çok daha fazladır (bir ruble). Bu atasözü, cimrinin iki kez ödediğini öğütler. Bilinçli tüketim çağrısında bulunur ve bize malların kalitesinin fiyatlarından daha önemli olduğunu hatırlatır.

Счастье бедному — алтын; богатому — миллион (Fakir altınla, zengin milyonla mutlu olur.) Fakir bir insan için bir altın gibi küçük bir miktar bile mutluluk kaynağı olabilirken, zengin bir insan için mutluluk çok daha büyük şeylerde yatıyor olabilir.

*Федюшке дали денежку, а он и алтына просит (*Fedyushkaya biraz para verildi, o da üstüne bir altın daha istiyor). İnsan sahip olduklarının kıymetini bilmeli ve yardım için minnettar olmalı, açgözlü olup daha fazlasını talep etmemelidir.

‘Ambar’ (амбар) – Rusçada “ekmeği, unu ve başka malları saklamak için bir yapıdır” (Dal, I: 14); Türkçede “genellikle tahıl saklanan yer” (TS:112). Bu Farsça kökenli sözcük Tatar

Türkçesinden Rusçaya geçmiştir (Şıpova,1976: 34). Fasmer'e göre ilk olarak Eski Rusçada yazılan 'Domostroy' adlı kitabında *анбаръ, онбаръ* olarak kullanıldığını ifade edilmektedir (Fasmer, I: 75). Aynı anlamda 'ambar' kelimesi Kırım Tatar, Azerbaycan, Altay, Kazak Türkçesinde de kullanılmaktadır.

Rus atasözlerinde 'ambar' kelimesi genellikle kişinin mali durumu arasındaki bağlantıyı gösterir. Bununla birlikte dolu bir ambar, bir kişinin gelecek için nasıl plan yapacağını bildiğini ve ailesiyle ilgilendiğini gösterir. Dolayısıyla, Rus atasözlerindeki 'ambar' kelimesi, Rus kültürünün çalışkanlık, tutumluluk, refah için çabalamak ve aileyi geçindirmek gibi önemli değerlerini yansıtan derin bir sembolik anlama sahiptir.

Было бы в амбаре, будет и в кармане (Ambar dolarsa, cebin de dolar). Değerli bir şey büyük ölçekte varsa, kişisel ihtiyaçlara veya koşullara uyarlanarak daha küçük ölçekte kullanılabilir.

В июне на поле густо, а в амбаре пусто (Haziranda tarla dolu, ambar ise boş). Hem gerçek hem de mecaz anlamda kullanılabilir. Şu anda her şeyde bolluk varmış gibi görünse bile, bolluk sona erdiğinde kıtlık çekmemek için gelecek için dikkatli olunmalıdır.

Клади навоз густо, в амбаре не будет пусто (Gübreyi bol koy, ambar boş kalmaz). Atasözü, iyi ve gayretli bir çabanın başarılı bir sonuca yol açacağı fikrini ifade etmektedir. Sıkı ve verimli bir şekilde çalışılırsa (bir tarlayı gübrelemek gibi), gelecekte bir ödül (emeğin meyveleri) olacaktır.

Ключи в кармане, а амбар сгорел (Anahtar cebinde, ambar ise yandı). Bir kişi doğru araçlara sahip olmasına rağmen bunları zamanında uygulayamayabilir, bu da önemli bir kayıpla sonuçlanabilir. Gerekli tüm kaynaklar veya kabiliyetler zamanında kullanılmazsa başarıyı garanti etmez.

Муж в бане, а жена в амбаре – уговориться не могут (Koca hamamda, karısı ambarda olsalar bile anlaşamazlar).

İki kişi kendi işlerini yapmakla meşgul olup birbirlerine dikkat etmediklerinde, anlaşamaz veya ortak bir zeminde buluşamazlar.

Мышь в амбаре не заморить (Fareyi ambarda açlıktan öldüremezsin). Bu atasözü, yiyeceğin bol olduğu bir yerde kimsenin aç kalmayacağı veya yokluk çekmeyeceği anlamına gelir.

Не то зерно, что в поле, а то, что в амбаре (Tohum, tarladaki değil, ambarda olandır). Ambardaki tahıl gibi, herhangi bir işin değerini de sadece harcanan çaba değil, nihai sonuç belirler. Böylece sonuçları korumanın önemini hatırlatır.

'Arşın' (аршин)– "yaklaşık 68 santimetreye eşit olan uzunluk ölçüsü" (BTS:157). Dal'in sözlüğünde 'arşın': "dört çeyreğe, üçte bir kulaçına, omuza kadar tüm kolun uzunluğuna, insan adımına, metrenin 0,7112 eşit Tatar-Moğol ölçüsüdür" (Dal, I: 26). 'Arşın' kelimesi Farsça kökenli olup, XVI. yüzyılında Türkçeden Rusçaya geçmiştir. Fasmer'e göre ilk olarak "Domostroy" adlı kitabında rastlanmaktadır (Fasmer, I:26). Günümüzde bu kelime eskiye nazaran daha az kullanılmaktadır, ancak Rus sözlüğünün önemli bir parçası olmaya devam etmekte ve Rusya'daki ölçü sisteminin tarihsel özelliklerini yansıtmaktadır.

İçinde 'arşın' kelimesi Rus atasözleri ve deyimlerinde günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Atasözlerinde, ilk bakışta değerli veya önemli görünen şeylerin her zaman gerçekten öyle olmadığına işaret eder. Bir şeyi sadece dış görünüşüne göre değerlendirmemeniz gerektiğini, dış güzelliğin her zaman iç güzelliğin işareti olmadığını ve bazen gelecekte ek maliyetlerden kaçınmak için kaliteli bir şeye biraz daha fazla para harcamanın daha iyi olduğunu hatırlatır.

Аршин не сукно, а кувшин не вино (Arşın kumaş değil, sürahi şarap değildir). Bu atasözü doğrudan dış biçimin iç içeriği belirlemediğini gösterir. Arşın bir uzunluk ölçüsüdür,

giysilerin dikildiği malzeme değildir. Testi bir kaptır, içki değildir. Atasözü bizi bir nesneyi veya kişiyi görünüşüne göre yargılamamaya çağırır.

Аршин на кафтан, два на заплаты (Bir arşın kaftan için, iki arşın yamalar için). Ekonomik yönüne vurgu yaparak, ucuz alan, pahalı alır atasözünün anlamıdır. Eğer ucuz bir kumaş (kaftan için bir arşın) alırsanız, bu yeterli olmayabilir ve yamalar için, onarımı için daha fazla para harcamanız gerekecektir.

На аршин борода, да ума нема (Arşın kadar sakallı, ama aklı yok)/ (saçı uzun, aklı kısa). Uzun sakal gibi dışsal işaretlerin her zaman zeka veya bilgeliği göstermediğini öne sürer. Yani, bir insanı dış görünüşüne göre yargılamamalısınız.

Ты на безмен, а он с аршином (Sen tartıyla, o ise arşınla) – aptal, akılsız bir adam hakkında. Malların ağırlık yerine uzunluk, hacim veya başka yollarla ölçüldüğü bir durumu anlatmaktadır.

Rusça'da '**baş'** (баш) kelimesi tek başına kullanılmaz. Sözlüklere göre Rusçada bazı Türkçe alıntılar yalnızca kalıplaşmış ifadelerin bir parçası olarak kullanılmaktadır. Eskiden tüccarların kullandığı *баш на баш* deyimini olarak 1) tam olarak aynı sayı; 2) her şey için, eksiz olarak kullanılmaktaydı (Karimulina, 2007: 273). Diğer durumlarda, *башка* (baş) kelimesi bir türev haline gelmiştir. Analiz, Rusçada **'baş' (баш, башка)** kelimesinin geçtiği çok sayıda deyim olduğunu göstermiştir: *баш на баш* (eşit şekilde, denk), *отмочить баш* **(**başına gelmek**),** *башка варит* (kafa basıyor), *башка в колени покатилась* (kafa dizlere yuvarlandı (korkmak)), *дубовая башка* (odun kafa (anlamamak)), *дырявая башка* (delik kafa*), пустая башка* (boş kafa), *секир башка* (kelle kesilir) vs. Atasözlerinde ise 'башка' (baş) kelimesi nadir kullanılır. Örnek olarak verilen her iki atasözü de eskide halk bilgeliğini, zekâ ve aptallığa nasıl baktıkları hakkında bir fikir vermektedir.

Башка чиста, так и мошна пуста (Başı boş ise, cebi de boş). Akıllı düşünemeyen, plan yapamayan ve mantıklı kararlar veremeyen bir kişi genellikle kendini zor bir mali durumun içinde bulur.

Глуп, как осел, как индейский петух, как осетровая башка (Bir eşek, Hint horozu, Mersin balığının kafası kadar aptal). Bu atasözü hayvanlarla yapılan karşılaştırmalar aşırı derecede akılsızlığı ve mantıksızlığı ifade eder.

‘**Pazar’** (базар) kelimesi günümüzde hâlâ aktif olarak kullanılan Rusçanın en eski alıntı kelimelerden biridir. Базар – “açık alanda satış” (Dal, I: 38). Rus dilinde ‘bazar’ sözcüğü 1499 yılından beri kullanılmaktadır, Rus seyyah Afanasiy Nikitin’in eserinde de rastlanmaktadır. Fasmer’e göre ilk kez “Bin Bir Gece Masalıyla’’ popüler hâle gelmiş ve neredeyse tüm Türk dillerinde kullanılmaktadır (Fasmer, I: 105). Rus atasözlerinde *bazar* sözcüğü en çok argo içerikli deyimlerde kullanılması dikkat çekicidir: *базар на стену мазать* (Pazarı duvara sürmek (*argo.* kavga etmek)), *базар житейской суеты* (günlük yaşamın pazarı (gündelik hayatın koşuşturması)), *базар и ярмарка* (pazar ve fuar (kargaşa, kalabalık), *базар тебе нужен!* (pazar sana lazım! (*argo.* tabii, kesinlikle)), *гнать базар* piyasayı yönlendirmek (*argo.* sohbet etmek), *гнилой базар* (çürük pazar (*argo.* konuyla alakasız, gereksiz, boş konuşma), *базаров нет* (pazarlar yok (*argo.* tartışılmaz, kabuldür) vs.

Rus atasözlerinde ‘pazar’ kelimesi çoğunlukla ‘ticaret meydanı’, ‘ticaret yeri’ anlamıyla beraber, herhangi bir anlaşmazlık, tartışma olarak da kullanabilir. Pazarın her zaman insanların ticaret yapmak, sosyalleşmek, haberleri tartışmak için toplandığı bir yer olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kadın arkadaşlığı, sohbet, tartışmalarla ilişkilendirmesinin nedeni budur. Genel olarak tüm bu atasözleri, pazarın sadece ticaret mekânı değil, kendi kuralları, gelenekleri ve insanları olan bütün bir dünyayı kapsamaktadır.

Базар торг любит (pazar pazarlığı sever). Bu atasözü ticaretin insan yaşamındaki önemini vurgulamaktadır. Ticaret sadece bir mal alışverişi değil, bir etkileşim, temas kurma, anlaşmaya varma yoludur.

Три бабы – базар, а семь – ярмарка (üç kadın pazar, yedi kadın panayırdır). Ne kadar çok kadın bir araya gelirse, sohbetlerinin o kadar canlı ve gürültülü olacağı atasözünün temel anlamıdır. Ayrıca Rus kültürünün ve Rus halkının zihniyetinin özelliklerini daha derin bir şekilde anlamaya yardım eden 'karı', 'pazar', 'panayır', "üç" ve "yedi" rakamları sembolik anlamlar taşımaktadır.

Где баба, там базар (Kadın neredeyse, pazar oradadır). Bu atasözü, kadınların bir araya geldiği her yerde kaçınılmaz olarak canlı bir muhabbet, dedikodu, tartışma, yani bir pazar alanı olacağını vurgulamaktadır. Buradaki 'pazar' sadece bir ticaret yeri değil, aynı zamanda gürültülü konuşma, tartışma, münazara ile eşanlamlıdır.

'Başmak' (башмак) – 'deriden yapılan ayakkabıdır' (Dal, I: 57). Fasmer, 16. yy.'dan (1582) sonra Korkunç İvan'ın mal varlığı listesinde 'Domostroy' adlı eserde rastlanmaya başladığını ve Rusçaya Eski Türkçe ve Çağatay Türkçesi 'başmak' ('ayakkabı, taban') kelimesinden geldiğini belirtmektedir (Fasmer, I: 139). *Başmak* – 'esk. Ayakkabı' (TS: 277).

Rus atasözlerindeki 'başmak' kelimesi hem gerçek anlamda; birçok ev eşyası gibi, hem de sosyal statü ve konumun, hayat yolculuğunun derin bir sembolik anlamını da taşır. Ayakkabılarla ilgili atasözleri sosyal eşitsizliği ya da tam tersine, tüm insanların kader karşısında eşit olduğunu yansıtır. Tüm bu atasözleri insanlar ve günlük nesneler arasındaki ilişkiler gibi ortak bir temayla bağlantılıdır.

На босую ногу всякий башмак впору (çıplak ayağa her pabuç uyar). Bu atasözü, sıkıntıda olan bir kişinin her koşulu kabul ettiği anlamına gelir.

Только тот, на чьей ноге башмак, знает, где он жмёт (Pabucun nerede sıktığını ancak ayağında pabucu olan bilir). Yalnızca sorunla doğrudan karşı karşıya kalan kişinin onun ölçeğini ve karakterini tam olarak takdir edebilmektir. Yani, bir şeyin ne kadar tatsız veya rahatsız edici olduğunu anlamak için bunu kendiniz deneyimlemeniz gerekir.

Жена не башмак, с ноги не сымешь (Karı pabuç değil ki çıkarıp atasın). Bu atasözü, evlilik ve aile ilişkilerine ilişkin geleneksel görüşleri yansıtmaktadır. Evlilik bağlarını kırmak, ayakkabıyı çıkarmaya çalışmakla karşılaştırılır. Bunu yapmak o kadar kolay değildir ve sonuçları tatsız olabilir.

На ногу ступает, а башмаков не покупает (Yere basar, ama pabuç almaz). Genellikle sürekli başı belaya giren veya başkalarına sorun çıkaran ancak durumu düzeltmek için herhangi bir işlem yapmayan bir kişiye atıfta bulunmak için kullanılır.

'Kamış' (камыш) kelimesi eski Türkizmlerden biridir. Fasmer'e göre *kamış* sözcüğünün Rusçadaki oluşumu Türkiye Türkçesi, Kıpçak, Kırım-Tatar, Azerbaycan, Tatar Türkçesi ile bağlantılı olduğu ifade edilmektedir (Fasmer, I: 176). Semyonov, 'kamış' kelimesinin 13. yüzyılın ilk yarısında Türk dillerinden Rusçaya geçtiğini belirtmektedir (Semyonov, 2003: 328). Uzun zamandır Ruslar, kamışı yapı malzemesi, yalıtım malzemesi, soba veya ateş yakmak için malzeme olarak kullanmışlardır. (Stepanov, 2016: 114). Rusçada kamış önemsiz, zayıf ama aynı zamanda inatçı ve her yerde bulunan bir şeyle ilişkilidir. Çok konuşan ama çok az konuşan insanlarla benzerlik kurulur.

Где камыш, там и утки (Kamış neredeyse, ördekler oradadır). Bu atasözü genellikle bir fenomenin kaçınılmaz olarak diğerini gerektirdiği bir durumu tanımlamak için kullanılır.

Под ветром гнется камыш, а не камень (Rüzgardan taş değil, kamış eğilir). Zayıf ve esnek kişilerin değişen koşullara daha kolay uyum sağladığını, sert ve inatçı kişilerin ise koşulların baskısı altında kırılmaz.

Озеро не бывает без камыша, а душа – без тоски (Kamışsız göl, özlemsiz can olmaz). Gölün her zaman sazlıklarla çevrili olacağı gibi, insan ruhu da melankoli ve üzüntüye eğilimlidir. Stepanov'a göre bu atasözü Başkurt atasözüden alıntıdır (Stepanov, 2016: 114).

Камыш, накошенный за тысячу дней, сгорает в один (Bin günde toplanan kamış bir günde yanar). Uzun süreli, zahmetli çalışmanın sonuçlarının bazı tesadüfi olaylar veya hatalar nedeniyle kolayca kaybolabileceğini göstermektedir.

Para (деньги) – 'para, sermaye, servet, bolluk' (Dal, I: 439). Para (деньги) kelimesinin etimolojisine dair en yaygın görüş, sözcüğün Türkçedeki 'tenge' ya da 'tamga' kelimelerinden türediği yönündedir. Rusçaya Altın Orda devrinde girmiş olup, başlangıçta tekil bir isim olarak kullanılmıştır. Çoğul hali ise daha sonraki dönemlerde ortaya çıkmıştır. Fasmer, Rusçada *деньга* kelimesi 1361'den beri kullanıldığını belirtmiştir. Çağatay Türkçesinden gelen *täŋkä* sözcüğü 'para; gümüş para' anlamı gelmektedir. Tatar, Kazak Türkçesinde, Moğolcada, Kalmuk Türkçesinde rastlanmaktadır (Fasmer, I: 499). Bu terimler başlangıçta, metal külçeler veya madeni paraların ağırlık ve saflık garantisini temsil eden bir çeşit işaret, mühür veya damga anlamına gelmekteydi. Zaman içerisinde sözcüğün anlamı değişerek, günümüzde nakitten sanal ödemelere kadar geniş bir yelpazede kullanılan tüm finansal araçları ifade eder hâle gelmiştir.

Para kelimesiyle çok sayıda deyim ve atasözü vardır: *золотая деньга* (Altın para), *зашибать деньги* (para toplamak, çok para kazanmak), *не считать денег* (paraları saymamak), *сорить деньгами* (para dağıtmak, gereksizce para harcamak), *при деньгах (*paralı, parası olan), *бешенные*

деньги (çılgın para, genelde alın teri dökmeden kazanılan çok miktarda para) vb. Rusçada, insanların maddi değerlere, emeğe, servete ve yoksulluğa karşı tutumunu yansıtan para kelimesiyle yüzden fazla atasözü bulunmaktadır.

Деньги счёт любят (Para hesabı sever). Paranın sayılması, harcamalarınızı ve gelirlerinizi kontrol etmeniz gerekir.

Кто до денег охоч, тот не спит и ночь (Parayı seven, gece yatmaz). Zenginlik arzusuna takıntılı insanlar genellikle çok şey yapmaya isteklidirler ve huzura gece bile varamazlar.

Деньги смогут многое, а правда всё (Para çoğu şeyi, dürüstlük ise her şeyi çözer). Bu atasözü paranın gücünü gerçekle karşılaştırır. Maddi refahı feda etmek zorunda kalsa bile dürüstlüğün ve adaletin önemini vurgular.

На улице холодно, а деньги в кармане тают (Dışarısı soğuksa, cebindeki paralar eriyor). Tasarrufları ve makul harcamaları teşvik eder.

Грехов много, где денег много (Paraların olduğu yerde günah çoktur). Atasözü, servetin genellikle çeşitli ayartmalarla geldiğini ve günahların işlenmesine yol açabileceğini öne sürer. Paranın bir kişinin ahlaki değerlerini bozabileceği konusunda uyarır.

Без денег торговать, как без соли хлебать (Parasız pazarlık, tuzsuz yemek gibidir). Pazarlıksız tam teşekküllü bir iş yürütmek imkansızdır. Anlamı: Paranın ekonomideki ve günlük yaşamdaki rolünü vurgular.

Богатый на деньги, голь на выдумки (Zengin paraya, fakir fikirlere). Fakir insanların parasızlıktan dolayı daha yaratıcı ve becerikli olmaya zorlandıklarını söylüyor.

‘Kaftan’ (кафтан) kelimesi 1524’ten beri Rus yazışmalarında kullanılmaktadır (Şıpova, 1976: 174). Kaftan gelire göre farklı kumaşlardan dikilen uzun bir giysidir. Kaba

kumaştan dikilen kaftanı köylüler giyerlerdi. Çoğunlukla erkek giyisi olarak bilinir. Hem kalın dış giyim olarak hem de ince ve astarlı mevsime göre kaftan modelleri mevcuttur. (Sudakov, 1989). Fasmer'e göre *kaftan* sözcüğü ilk olarak Afanasiy Nikitin'in (15. yy.) notlarında *кавтанъ, кофтанъ* şekilinde kullanılmıştır. Aynı model Lehçe ve Çekçe dillerinde de rastlanmaktadır. Farsça kökenli *kaftan* sözcüğü Türkiye, Azerbaycan veya Kırım Tatar Türkçesinden Rusçaya geçtiğini belirtmektedir. Batı Avrupa'ya Arapçadan geçmiştir (Fasmer, II: 212).

Atasözlerde kaftan sadece kıyafetleri değil, bir kişinin sosyal konumunu, zenginliğini ve itibarını sembolize eder. Atasözleri, görünüşün aldatıcı olabileceğini vurgular ve bir kişiyi davranışlarına ve niteliklerine göre değerlendirmenin önemlidir.

Видит и кривой, на ком кафтан плохой (Kaftanı kimin yamuk olduğunu gözü şaşı olanı da görür). Kaftanın kimin üzerinde kötü olduğunu şaşı da görür. Sosyal statünün bir göstergesi olarak görünüşün, özellikle de giysinin önemini vurgular.

Те ж кафтаны, да не те карманы (Kaftan aynı, cepler aynı değil). Atasözünde 'kaftan' ve 'karman' iki tane Türkçe kökenli kelime mevcuttur. İnsanlar görünüşte benzer olabilirler, ancak içsel içerikleri, zenginlikleri ve yetenekleri çok farklı olabilir.

И кафтан греет, когда шубы нет (Kürk olmadığında, kaftan da ısıtır). Yokluk durumunda, sahip olduklarına daha fazla değer vermeye başlarsın.

В драке богатый лицо бережёт, а убогий кафтан (Kavgada zengin yüzünü, fakir ise kaftanını korur). Bir anlaşmazlık veya çatışmadaki zengin bir kişi itibarını korumaya çalışırken, fakir bir kişi kendini fiziksel olarak savunmak zorunda kalır.

Пошёл в суд в кафтане, а вышел нагишом (Mahkemeye kaftanla girdi, çıplak çıktı). Yasal bir davaya

başlayan bir kişi, teminatlı olarak, kaybedilmesi sonucu tüm mal varlığını kaybedebilir.

Дом купи крытый, кафтан шитый, а жену непочатую (Evini çatılı, kaftanı dikili, hanımı ise bakire al). Bu atasözünü hem sadece dış niteliklere (güzel kıyafetlere) değil, aynı zamanda iç niteliklere (saygısız yani deneyimi olmayan) göre bir eş seçmeyi tavsiye eder hem de aile ilişkileri de dahil olmak üzere hayatın tüm yönlerinin önemini vurgular.

К кафтану совести не пришьёшь (Kaftana vicdan dikemezsin). Giysi bir insanın içsel özünü değiştiremez.

Fasmer'in Etimoloji Sözlüğünde '**orda'** (орда) kelimesi: 'dağınıklık, gürültü; Eski Rusçada ise *göçebe yeri*; Afanasiy Nikitin'in seyahatnamesinde kullanılmaktadır"; Türkçeden geçtiğini belirtmektedir (Fasmer, III:150). Bugün Moskova'nın en eski sokaklarından "Bolşaya Ordınka" ve "Malaya Ordınka" ikisi de "ordu" sözcüğünden geçtiği bilinmektedir.

Tüm bu atasözleri insanların dünyaya, diğer insanlara ve kendilerine karşı tutumlarıyla bağlantılıdır. Altın Ordu ile ilgili atasözleri, insanların uzak topraklar, güç, saygı ve refah hakkındaki fikirlerini yansıtan derin bir tarihsel ve kültürel bağlam taşır.

Иван был в Орде, а Марья вести сказывает (İvan Ordu'daydı, haberleri ise Marya yayıyor). İnsanlar olaylara doğrudan tanık olmadan sık sık bilgi aktarıyorlar.

Старших и в Орде почитают (Büyükleri (Altın) Ordu'da da sayarlar (saygı). Yer ve koşullar ne olursa olsun yaşlılara saygının önemi hakkında.

Хотя бы в Орде, только бы в добре (Altın) Ordu'da olsun, yeter ki huzur olsun. Koşullar elverişsiz olsa bile barış ve uyum içinde yaşama arzusu.

'Pirog' (пирог) – 'doyurucu ekmek' (Dal, III: 113). Şıpova,1976 ise bu kelimenin etimolojisinin hâlâ net

olmadığını vurgular (Şıpova,1976: 261). Proto-Slav dilinden ‘пир’ (ziyafet) köküne bağlayarak ‘pyrogъ’ kelimesiyle ilişkilendirmektedir. Bu yüzden Fasmer *pirog* kelimesi Güney Slav dillerinde kullanılmamaktadır, dolayısıyla Türkçe kökenli *börek* sözcüğünden türemediğini ifade eder. Tam tersine Radlof ve Ramsted, ‘pirog’ sözcüğü Türkçe kökenli olduğunu belirtmektedirler (Fasmer, III: 265).

Her iki atasözü derin anlamlar içermekte ve sahip olduklarımıza değer verme ve maddi malların sürekli birikimini aramama yeteneği gibi evrensel insani değerleri yansıtmaktadır. Ayrıca, dışarıdan mükemmel görünen şeyin bizi her zaman tatmin etmeyeceği konusunda bizi uyarır.

Свой сухарь лучше чужого пирога (Kendi kuru ekmeğin başkasının böreğinden iyidir). Elin böreğinden kendi ürünü olan ekmek kurusu daha değerlidir.

В чужих руках пирог велик (Başkasının elindeki börek büyük görünür). İnsanın kıskançlık eğilimi ve başkalarına ait olana sahip olma arzusu vardır.

‘Tuman’ *(*туман) kelimesi tüm etimolojik sözlüklerde Türkçeden alıntı olduğu ifade edilmektedir. Dal’e göre ‘tuman’: 1. Meteorolojik olay; 2. Belirsizlik. Kelimesinin kökeni kesin olarak belirlenmemiştir. Eski Rusça ve Türkçe kelimelerle ilişkilendiren birkaç hipotez vardır. Rusça *туман*: ‘yoğun buhar, havanın alt tabakasında su buharı’ iki anlamı vardır. (Dal, IV: 453). Türkiye Türkçesi *tuman*: ‘nem, sis’ (ÖTS: 767).

Как в поле туман, так ему счастье – талан (Tarlada sis olduğu gibi yeteneği de şanslıdır.) Yetenek, yeteneğin sürdürülebilir ve kalıcı bir şey olduğunu vurgular.

Талан — не туман, не мимо идет (Yetenek duman değil, yanından geçmez). Yetenek iz bırakmadan kaybolmaz, insanın işlerinde ve eylemlerinde kendini gösterir.

Денежка мала, задает тумана (Para azdır, kafa dumandır). Para eksikliği kafa karışıklığına ve hayatta zorluklara yol açabilir.

‘Tulup’ (тулуп) kelimesi 16. yüzyıl Rus eserlerinde kullanılmaya başlanmıştır. O zamana kadar uzun kürk giysilere Yakut kürkü denirdi. Çeşitlerine ve aldığı yerlere göre Yakut, Kalmuk tulupları olarak adlandırılmaktaydı. Önce Kuzey ve Sibirya Bölgelerinde daha sonra 17. yüzyılın ortalarında Moskova ve Güney Bölgesinde kullanılmaya başlanmıştır. Tulupların kullanışlılığına rağmen, herkes giyemezdi. Örneğin soylu sınıfı, 30 Kasım 1701 tarihli tulupları giymeyi yasaklayan Çar Kanuna uyarak tulubu giymeyi reddediyordu. Rusçaya giren ‘tulup’ kelimesi Dal’e göre ‘tüm vücudu saran kürktür’ (Dal, IV: 453). Türkiye Türkçesinde bazı ağızlarda kürke tulup denildiği bilinmektedir.

Rus atasözlerindeki tulup sadece bir giyim eşyası değil, aynı zamanda pahalı ve sıcak kışlık kıyafet olarak refahın sembolüdür.

> *Мужик умен — пить волен; мужик глуп — пропьет и тулуп* (Adam akıllıysa içmekte özgür, adam akılsız ise içip tulubunu da kaybeder). Akıllı bir insanın alkol tüketimini kontrol edebileceğini, akılsız bir insan ise ihtiyaçlarını kontrol edemez ve tulubu kadar değerli bir şeyi de dahil olmak üzere sahip olduğu her şeyi kaybedebilir.
>
> *Молился б богу, да просил себе деревянного тулупа* (Tanrıya dua etseydi, kendine ahşap tulup isteseydi). Ahşap tulup yoksulluk ve iflasın alaycı bir tanımıdır.

‘Torba’ (торба) kelimesi, çuval anlamına gelen Türkçe ‘torba’ kelimesinden geçmiştir. Dal’e göre ‘torba’ – 1. Çuval, poşet. 2. Sırt çantası. 3. Bir torba yulaf. 4. Bazı lehçelerde hayvanın ‘suratı’ anlamına gelebilir. Rusçaya Ukrayna ağızlardan geçtiği belirtilmektedir (Dal, IV: 428). Fasmer ise sözcüğün Türkçe kökenli olduğunu ancak Lehçeden Rusçaya geçtiğini belirtmektedir (Fasmer, IV: 81). Çağdaş Rusçada genellikle atasözleri ve deyimlerde kullanılan *torba* sözcüğü Rusçada içine yulaf koyulan ve etrafı kirletmemesi için atların boynuna asılan torba anlamına gelmektedir. Ayrıca acele etmek anlamıyla ‘yazılı torbalı bir aptal gibi’ (носиться, как дурак

с писаной торбой), yoksullaşmak için ‘torbayı giydirmek’ (одевать торбу), yoksulluğa ulaştığını belirtmek için ‘torbaya ulaşmak’ (дожиться до торбы), hayatta çok şey yaşadığını söylemek için ‘hem torbada hem kürkte yaşamak’ (жить и в торбе, и в меху) vb. gibi deyimlerde kullanılır.

‘**Ütü’** (утюг) kelimesinin tüm etimolojik sözlüklerde Türkçeden Rusçaya geçtiği net bir şekilde belirtilmektedir. Ancak sözcüğün kökeni hakkında net bilgi bulunmamaktadır. N. Baskakov ‘ütü’ kelimesinin Çinceden Eski Türkçeye, Türkçeden Rusçaya geçtiğini düşünmektedir (Stepanov, 2016: 115).

Rusçada, *‘Terzi bozar, ütü düzeltir’* (Портной гадит, утюг гладит), *‘Her marifetli kadına ütü lazım’* (Каждой мастерице нужен утюг) atasözünün birkaç çeşidi vardır. Aksine, Rusçada demir kelimesiyle atasözleri azdır. Atasözünün temel anlamı, Ruslardan Türklerden gelen demir şeklindeki teknik cihazların etkisi altında giysilerin üretim sürecini ve görünümünü iyileştirmektir (Stepanov, 2016: 115).

Rusçanın en eski Türkizmlerinden biri ‘**han’** sözcüğüdür. Fasmer’e göre ‘han’: ‘Doğu ülkelerinde unvandır’ (Fasmer, IV: 221). Genelde Kırım veya Tatar hanlarını adlandırmak için kullanılmaktadır. Farsça kökenli sözcük olup, Rusçaya Türkiye, Çağatay veya Uygur Türkçesinden geçmiştir.

‘Han nasılsa, ordusu da öyledir’ (Каков хан, такова и орда) atasözü, göçebe halkların tarihi ve kültürel bağlamıyla ilişkilidir. Han, otoriteyi sembolize eder ve doğrudan hükümdar ile halkı arasındaki yakın bağı gösterir. Han’ın niteliklerinin ve eylemlerinin tüm halkın karakterini ve davranışını belirlediğini iddia eder. Belirli tarihsel bağlamın çok ötesine geçer ve günümüzde de liderler ile takipçileri arasındaki ilişkiyi hatırlatarak geçerliliğini korumaktadır.

Hamut (хомут) eski bir kelime olup başlangıçta tarım ve at çekişi ile ilişkilendirildi. Türkçe Halk Ağzından Derleme Sözlüğü ‘hamut’ (хомут): 1. Harman sürerken beygirlere takılan saptan yapılmış boyunduruk. 2. Arabaya koşulan

atların boynuna vurulan koşum takımı. 3. Koşum takımının göğüse gelen kısmı. 4. Develerin sırtlarına konup üzerine yük vurulan takım' (DS, VII: 2267). Rusçada mecazi anlamda, bir 'kelepçe', hareket veya düşünme özgürlüğünü kısıtlayan, sınırlayan bir şeyi ifade etmektedir. Hamutun boyunduruk olarak hayvanın üzerine takılması, yükümlülüklerin ciddiyetini ve istenmemesini vurgular. Bu bağlamda ağır yükü, görevleri, sorumluluğu veya evliliği sembolize eder: *брать на хомут* (hamutun üstüne almak), *вешать хомут* (hamut asmak), *кинуть хомут* (hamut atmak), *надевать хомут на живот* (karnına hamut bağlamak), *надевать хомут себе на шею* (kendi boynuna hamut takmak), *снимать с себя хомут* (kendinden hamut çıkarmak) vb. Atasözlerinde ise bir kişinin işe, görevlere ve kısıtlamalara karşı tutumu gibi ortak bir temayla bağlantılıdır. İşi yapmaya isteği, doğru eylem sırasının önemi, sorumlulukların adil bir şekilde dağıtılması ihtiyacı, bireye saygıyı vurgular.

Был бы хомут, а шея найдётся (Hamut olursa, boyun bulunur). Herhangi bir iş için, herhangi bir iş için her zaman bunu yapmaya hazır bir kişi olacaktır.

Не начинай дело с конца, не надевай хомут с конца (İşe sondan başlama, hamutu arkadan takma). Doğru eylem sırasına uymanın önemi.

Вот тебе хомут и дуга, а я тебе не слуга (Al sana hamut ve yay, ben sana köle değilim). Görevlerin haksız yere dağıtılmasına karşı bir protesto için kullanılır.

Eski Rusça '**yamşik'** (ямщик) kelimesi Türkçe kökenli 'yam' (at istasyonu, posta atı) kelimesinden türemiştir. Çağdaş Türk lehçelerinde 'yam' kelimesinin kullanmamasına rağmen, 'yamşik' sözcüğü Türkçe kökenlidir. Rusçada 14. yüzyılda kullanılmaya başlamış olup Türkçe *yam* ve Rusça *–shik* son ekinden oluşur. Eski Rusya'da her türlü cezanın yerine getirilmesinden sorumlu olan memurlara 'yamşik' denirdi (Fasmer, IV: 557). Daha sonra (19. yüzyıla doğru) 'arabacı',

'istasyonda atları süren posta memuru' anlamında kullanılmıştır (Şıpova, 1976: 437).

Не покупай у ямщика лошади, а у вдовы не бери дочери (At arabacısının atını, dul kadının kızını alma). Hayatın her alanında dikkatli ve bilinçli kararlar vermenin önemini vurgulamaktadır.

Он всё: и повар, и ямщик, и с баклажкой сбитенщик (Stepanov, 2016: 116) (O her şeydir: aşçı, arabacı ve şerbet satıcısı). Herhangi bir işi üstlenen, zorluklardan korkmayan ve çeşitli işler yapmaya hazır bir kişi hakkında.

SONUÇ

Atasözlerinde ödünç alınan kelimelerin varlığı, kültürlerin ve dillerin karşılıklı etkisinin zengin tarihini yansıtan ilginç bir dil olgusudur. Yapmış olduğumuz araştırmada Rus atasözlerinde Türkizmlerin varlığı, Rus ve Türk halkları arasındaki derin tarihi ve kültürel bağlara tanıklık etmektedir. Uzun süreli temaslar, dillerin karşılıklı etkisi sayesinde, iki halk için ortak olan yaşamın, değerlerin, inançların vb. özelliklerini gösteren tarihsel olaylar, sosyal ve kültürel gerçekler atasözlerinde yansıtılmıştır. Türkizmli atasözlerinde para ve maddi değerler, insanlar arasındaki ilişkiler, günlük yaşam, deneyim ve bilgelik gibi halkın temel değerlerini ve temsillerini yansıtmaktadır. Analiz, Türkçe alıntı kelimeleri içeren Rus atasözlerinin maddi değerlerle birlikte davranış normları, doğru çevre seçimi, emeğe karşı tutum, tutumluluk gibi maddi değerlerin yanı sıra dürüstlük, adalet, yardımseverlik, sorumluluk gibi ahlaki ilkeleri yansıttığını göstermiştir. Bu çalışma, Rus atasözlerindeki Türkçe kökenli kelimelerin Türk dillerindeki karşılıklarıyla anlamsal bir benzerlik gösterdiğini ortaya koymuştur. Ancak söz konusu деньги, хомут, ямщик gibi türkizmler, Rusçanın morfolojik ve fonolojik yapısına uyum sağlamak amacıyla ses ve biçim değişimlerine uğramıştır. Bununla birlikte, *pazar, kaftan, altın, baş, kamış* gibi birçok Türkçe kökenli kelimelerin uzun süreli komşuluk ilişkileri ve kültürel alışveriş neticesinde Rusça söz varlığının ayrılmaz bir parçası haline gelmesine

yol açmıştır. Atasözlerinin anlamlarını oluşturan anahtar kelimelerin Türkizm kelimeleri olduğunu ve çoğunun çağdaş Rus dilinde hâlâ aktif kullanıldığını tespit etmiştik. Böylelikle, Rus atasözlerinde Türkçe kökenli kelimelerin varlığı, Türk ve Rus halklarının uzun süreli birlikte yaşamasını, ahlaki ve maddi değerlerinin oluşumunu etkilediği net bir şekilde yansıtılmıştır.

Kısaltmalar:

DS – Derleme Sözlüğü: Türkiye'de Halk Ağızından

ÖTS – Ötüken Türkçe Sözlük

TS – Türkçe Sözlük

KAYNAKÇA

Akalın, Ş. (Haz.) (2011). *Türkçe Sözlük.* Ankara: Türk Dil Kurumu.

Aksan, D. (2021). *Türkçenin Sözvarlığı.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksu, B., Akalın, Ş., ve Toparlı, R. (2022). *Türk Atasözleri Sözlüğü.* Ankara: TDK Yayınları .

Aktaş, R. (2020). Rus Dil Algısında Türk İmgesi. Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

Buribayeva, M. (2012). O Slove 'Almaz' v Russkom Yazıke. *Vestnik RUDN. Teoriya Yazıka Serisi. Semiotika. Semantika., № 3*, 64-70.

Derleme Sözlüğü: Türkiye'de Halk Ağızından. (2019). 3.Cilt. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Fasmer, M. (1986). *Etimologiçeskiy Slovar Russlogo Yazıka.* (Ed. V. Larin) Moskva: Progress.

Gorki, M. (1955). *Belgeler ve araştırmalar.* Leningrad: İzdatelstvo ANSSCB.

Jukov, V. (1999). *Slovar Russkih Poslovits* . Moskva: Russkiy Yazık .

Kamalov, İ. (2016). *Zolotaya Orda i Russkiy Ulus (Tatarskoye Vliyaniye na Rossiyu).* Kazan: İnstitut İstorii im. Ş. Marcani An RT .

Karimulina, G. (2007). Türkizmı v Russkoy Lingvografii XVIII – XX BB.: Semantiko-Funktsıonalnıy Aspekt. *Uçyonıe Zapiski Kazanskogo Gosudarstvennogo Universiteta. Gumanitarnıye Nauki., 149* (2), 272-278.

Mokienko, V. (2022). Paremiology Peter's Era. *Nauchnyi Dialog*, 114-134.

Mokienko, V. ve Nikitina, T. (2010). *Bolşoy Slovar Russkih Pogovorok.* Moskva: OLMA Mediagrup.

Ojegov, S. (1989). *Slovar Russkogo Yazıka.* Moskova: Russkiy Yazık.

Oreşkina, M. (2022). Lingvokulturologiçeskoye Osvoeniye Türkskih Zaimstvovaniy v Russkom Yazıke. *Sociolingvistics* № 1(9), 47-79.

Ötüken Türkçe Sözlük. (2007). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Özdemir, E. (2001). *Açıklamalı Atasözlei Sözlüğü.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Semyonov, A. (2003). *Etimologiçesskiy Slovar Russkogo Yazıka.* Moskova: Yunves.

Soykut, İ. (1974). *Türk Atalar Sözü Hazinesi* . İstanbul: Ülker Yayınları.

Stepanov, Y. (2016). Russkiye Paremii s Türkizmami Bıtovogo Diskursa: Lingvokulturnıy Aspekt. *Mova*(26), 111-119.

Sudakov, G. (1989). *Bıli o Slovah i Veşah.* Arhangelsk: Severo-Zapadnoye Knijnoye İzdatelstvo. https://www.booksite.ru/fulltext/sud/akov/byly/index.htm (E.T.: 20.10.2018)

Şıpova,1976, Y. (1976). *Slovar Türkizmov v Ruskkom Yazıke.* Alma-Ata: Nauka.

Zelenev, Y. (2012). *Postijeniye Obraza Mira.* Sankt-Petersburg: KARO.